

Алексей Зверев

Приказките на Дидрих
Никърбокър

В зората на деветнадесетия век името на Дидрих Никърбокър е известно на всеки образован американец.

Мнозина си спомнят сензацията, която предизвиква излязлата под това име през 1809 г. „История на Ню Йорк“. Отначало в няколко вестника се появява съобщението за тайнственото изчезване на един възрастен джентълмен – гост на старинен нюйоркски хотел, оставил в стаята си куп изписани листа. Отправя се молба към роднините и наследниците да се явят да получат ръкописа. Никой не се отзовава. Тогава ръкописът бива отпечатан уж за заплащане на разноските в хотела.

В ръкописа се разказва за онези далечни времена, когато Ню Йорк се нарича още Нови Амстердам и е населен с холандци. Никърбокър – под това име подписва своя труд авторът – кани читателя да се пренесе в XVII век и да подиша въздуха на тази епоха с нейните необичайни за съвременния вкус представи и нрави. Той разказва за холандските губернатори, които много приличат на героите на Рабле и Суифт, за отдавна забравени ритуали и обичаи, политически интриги и войни. Остроумието и ерудицията му са блестящи.

Но скоро става ясно, че всичко това е мистификация. Че никога не е съществувал малко странният старец, който, раздразнен от неграмотността и тъпоумието на съотечествениците си, напуска със свитък в ръце „Независимия колумбийски хотел“ и сякаш потъва във вечността. Наистина той още много пъти напомня за себе си, като печата в списанията увлекателни повести из ранната американска история. Но вече на всички става известно, че всъщност тези повести се пишат от Уошингтън Ървинг (1783–1859), блестящо надарен млад журналист и литератор, на когото е съдено да спечели за зараждащата се американска литература вниманието и признанието на европейските читатели.

Романтиците обичат литературните мистификации. Ървинг, който е първият американски романтик, изучава чудесно законите на този своеобразен жанр. Той умее да създава маска, която да притежава достоверността на живия човек, на историческото лице. Притежава редкия талант да стилизира. С неподражаем хумор пародира учените педанти, а между другото се подиграва и с патриотичните заблуди от най-различен характер.

Не случайно Ана Ахматова нарича Ървинг „велик мистификатор“. Пушкин също повярвал на неговите стилизации: след като прочита книгата му „Алхамбра“, решава, че държи в ръцете си записки на старинни арабски и испански легенди и използва една от тях за сюжет на „Приказка за Златното петле“.

Природата дарява Ървинг с таланта да преразказва, осмива и имитира чуждите художествени средства. А социалните му и литературни възгледи му помагат да развие този талант. Ървинг принадлежи към поколението, за което американската революция от 1776 г. е съвсем близко минало. Но това поколение вече успява да се убеди, че не съществува нищо общо между прекрасния идеал на революцията и всекидневието на буржоазното общество. Възниква романтичният конфликт между мечтата и действителността. Ървинг решава този конфликт така, както го решават много романтици: обръща гръб на съвременността и насочва погледа си към миналите, много по-ярки и хармонични епохи в живота на човечеството.

Животът, който кипи край него в родината му, не го интересува твърде много. Наистина вече като възрастен, свикнал с удобствата човек, през 1833 г. той въпреки всичко решава да предприеме голямо пътуване по новите територии на Юг и на Запад, като дели с преселниците техния корав хляб и тежък чергарски бит. Вследствие на това се появяват три тома увлекателни очерци за прерията, за първите заселници и за индианците. Впрочем яркото описание в тези очерци е стеснило едва ли не напълно социалната проблематика, която авторът по всякакъв начин се е старал да смекчи, доколкото не е могъл изобщо да я избегне.

И сякаш удовлетворен от изпълненото досадно задължение пред читателите си съотечественици. Ървинг се отдава на любимия си жанр – биографиите, който, за щастие, не изисква от него да реагира на всекидневните проблеми. Той пише за Оливър Голдсмит, за Мохамед и завършва творческия си път с многотомна биография на Вашингтон. Ървинг изобщо не се интересува от политическите и литературните борби – толкова остри в Америка в средата на миналия век, прекарва в усамотение месеци и цели години. А когато от време на време напуска имението си и се отбива в Ню Йорк, го разглеждат с любопитство като жива отломка на отдавна отминала епоха.

Славата и успехът съпътствуват Ървинг през целия му дълъг живот. С годините той чувствително се променя. В притежаващия изискани светски маниери американски посланик в двора на Изабела Испанска, малцина биха познали язвителния шегаджия, който преди повече от три десетилетия публикува „История на Ню Йорк“. Към края на живота си Ървинг е обкръжен в Америка с почит, граничеща с преклонение. Дипломатическата кариера му донася много по-голяма полза, отколкото литературните му произведения.

Може би този успех на галеник на съдбата оставя следа в

творчеството на Ървинг, който не забелязва много от противоречията и драмите на своята епоха, така дълбоко развълнували неговите най-видни литературни съвременници – Едгар По и Хърман Мелвил.

Ървинг е най-жизнерадостният и оптимистичен писател на миналия век. А деветнадесетият век не е предразполагал към оптимизъм. Ървинг живее дълго и пред очите му Америка се изменя неузнаваемо. Благородните илюзии, събудени от революцията, се разсейват. Встъпва в своите права буржоазният ред. Този прелом изобщо липсва в книгите на Ървинг.

Между другото, той познава идеално живота около себе си и ако не обича да пише за него, това всъщност се обяснява с литературната позиция, която си е избрал. Син на шотландски търговец, прехвърлил се през океана малко преди събитията от 1776 г., в детството си той жадно поглъща все още многобройните по онова време свидетелства за отшумялата колониална епоха. Това време оставя за спомен по бреговете на Хъдсън стари протестантски църкви, покрити с керемиди къщи с по два фронтона и холандския акцент на селяните, които разказват дълги увлекателни истории за вещици и иманяри, за призраци и прочути пирати. За Ървинг тези предания крият романтика и багри, каквито не намира в сивото всекидневие на деловия, процъфтяващ Ню Йорк.

Той решително се противопоставя на опитите да бъде включен в това всекидневие и да се занимава с търговия на железарски стоки или с право. Мечтателен, впечатлителен, непрактичен, Ървинг хвърля в недоумение дори близките си, които бързо усвояват лишените от сантименталност американски обноски и в края на краищата го оставят намира, като му дават възможност да се посвети на литературата – жалък, недоходен занаят. Той пише стихове, театрална критика, фейлетони, инициатор е на издаването на алманах „Салмагунди“, става доста известен белетрист, но звездният му час настъпва, когато във въображението му се ражда фигурата на Дидрих Никърбокър.

„Историята на Ню Йорк“ е била възприета само като бурлеска, без да се обърне внимание, че възхищенията в нея съвсем не са по-малко от хитростите. В „Апология на автора“, добавена четиридесет години след първото издание, Ървинг направо посочва, че неговата книга е не само смешен очерк за едновременни случки. При цялата уродливост на описваното време „тази епоха е била поетична... поетична в своята загадъчност“, „обвояна със странни, причудливи спомени, на каквито е толкова бедна нашата млада страна“.

Именно затова тя привлича младия писател. За Никърбокър е

мъчително времето, в което живее. Заниманията с история му помагат да се пренесе от скучното „днес“ в романтичното „тогава“. Той се заравя в миналото, за да не забелязва израсналите навсякъде наоколо „пищни убежища на разкоша“, тези отвратителни езически храмове, в които се извършват борсовите сделки и кипят политическите интриги. От покритите с прах ръкописи от холандското време се възправя образът на цъфтящ и слънчев свят, в който всъщност няма никакви следи от човешка дейност. Когато Никърбокър се затваря, за да се обгради с мухлясали книги и купчина записки, за него като че ли престава да съществува заобикалящият го свят, пък и точно това му е било необходимо.

И в това отношение героят прилича много на своя създател. Ървинг също така се е ядосвал, че животът в Америка става все по-безцветен, все по-вулгарен духовно. Той не може да разбере къде изчезват патриархалната простота на нравите и ярката екзотика на бита, недоумява защо добросъседството се сменя с взаимно ожесточилата хората борба за богатство и защо кипящата енергия на американците, която движи страната напред, съжителствува съвместно с бездушния морал на натрупването, с безчувствеността към истинската красота.

Недоволството от настоящето предизвиква у него страст към миналото, което той понякога е склонен силно да идеализира. И колкото повече расте разочарованието му от Америка, толкова повече се засилва копнежът му да избяга в Европа. Струва му се, че там още не са се научили да мислят така прозаично както в Уолстрийт. Там е оазисът на културата, там е истинската просветеност, раждаща неподправено изкуство.

Той заминава през 1815 г., за да не се върне цели седемнадесет години. И още щом стъпва на английска земя (където, както става ясно, за него се отзовават ласкаво и Байрон, и Скот), връхлитат го американски спомени. И се изливат на страниците на новите му книги.

Тези книги са свободни в жанрово отношение: новелите се редуват с очерци, пътеписи, исторически ескизи, филологически бележки. От европейска перспектива родината му се представя обвита със същия онзи романтичен воал, който се е спускал някога пред погледа му, устремен към отплаващите за Европа кораби. Ражда се носталгичното настроение. То се отразява върху начина на изобразяване на американския живот и в „Скици“ (1819), и в „Брейсбридж Хол“ (1822), и в „Разкази на пътешественика“ (1824).

Когато прочита „Скици“, Гьоте изразява съжаление, че авторът твърде често избягва американските теми, предпочитайки „скитащите“ сюжети и мотиви. Но Ървинг остава в своето творчество американец,

дори когато черпи сюжетите си от други извори. Той пише за средновековна Европа, за мавританска Испания, а внимателният читател веднага открива зад рицарския и източен колорит практическата жилка на героите, тяхната житейска съобразителност, липсата на предразсъдъци – типични американски черти.

Атмосферата на приказното, мистичното, отвъдното, която е така скъпа на романтиците, последователно се разрушава у Ървинг. Създава се особената поетика на реалността на невероятното – Едгар По ще я доведе до съвършенство. Тя отговаря много по-органично на американското виждане на нещата. Тази поетика придава автентична самобитност на разказите на Ървинг.

Заимствайки сюжета на популярната балада на Бюргер за Ленор (у нас известна по преразказа на Жуковски), той измисля „страшния“ разказ, в който героят след смъртта си се появява на пиршеството и дори отвлича годеницата, а накрая се разкрива, че всичко това е мистификация, замислена от духовит човек, който не се бои от призрци и много прилича на съотечествениците на автора. Съобразителен селски момък прогонва съперника си, като разиграва една нощ на затънтен друм цяло представление с привидения, които се замерват с истински тикви.

Според собствените си думи, Ървинг пише новелите от сборника „Алхамбра“ в „Харун ал-Рашидов стил“, като майсторски имитира източните легенди и насища повествованието си с всички характерни белези на приказката. Но в тях се чувства подигравка с феодалните представи, нелепи за несвикналия със съсловното разделение американец. Пушкин долавя тази ирония в „Легенда за арабския звездоброец“ и я превръща в политическа сатира в „Приказка за Златното петле“. Никаква стилизация не е могла да скрие американския произход на тези остроумни притчи, където бягството на трите принцеси се подготвя от техните кавалери с предвидливост, достойна за търговски посредник, а безделникът паж, който иска ръката на клетото момиче, проявява пресметливост, на която биха завидели дори обиграни борсови посредници.

В своите новели за Америка Ървинг с любов описва времената на ранните заселници, когато „всичко е било спокойно и на мястото си, всичко се е вършело без бързанае и ритмично: никаква суета, никаква припряност, никаква борба за съществуване“. Разбира се, той умее не само да се любува на холандското минало, но да открива в него лицемерие и грубост, суеверия и лов на вещици – отвратителни последици от монотонния, мъчителен живот на глухата отвъдокеанска провинция. Историзмът на Ървинг е условен като при всички романтици. Той

старателно е преобличал своите любими герои в старинни камизоли и надиплени бонета, но въпреки това по своя мироглед и психология те си остават американци от началото на миналия век.

Може би и той понякога не е забелязвал, че навсякъде в неговите новели личат белезите на онова разбиране за живота, които са характерни за неговата епоха и неговата страна. Много неща се обясняват с това, че враждата на Ървинг с обхванатата от треската на индустриализацията Америка не е била толкова принципна и остра и е приличала по-скоро на леко недоразумение, отколкото на сериозен конфликт.

Но илюзиите, които са владеели Ървинг, не са притъпили поетичността на неговите новели и не са принизили литературното им значение. Всъщност той е откривал на американците собствената им страна. Той пръв намира и специфичните за Америка противоречия, и героите, изразяващи националния характер, и проблемите, които позволяват да се почувствува особеното устройство на живота в младата република отвъд океана.

Всяка антология на американската новела започва с разказа „Рип Ван Уинкъл“. Описаната тук случка при цялата ѝ невероятност може да се приеме само като курioзен случай. Ала в тази история на човека, който си е сръбнал веднъж много силен ром и проспал в планините цели двадесет години, се крие дълбоко философско съдържание.

Когато се връща в родното си село, Рип остава поразен от мащабността на промените и това усещане за стремителния темп на живота – съвсем неочаквано за литературата на онова време, е чисто американски мотив. Но най-важното е, че всичко се е променило не към добро и прелетелите две десетилетия не са сближили, а още повече са разделили хората и са накарали такива неудовлетворени от всекидневието чудаци като Рип още по-остро да почувствуват своята самота в равнодушния, студен свят.

И у читателя неволно възниква подозрението, че дългото отсъствие на Рип е било предизвикано не само от шегата на необикновената компания, която среща. Може би самият Рип е искал да изчезне от този свят, да се разграничи от него с мечтата, със съня – да избяга, както напуска цивилизацията героят на Купър Кожения чорап, както се спасява от нея на китобойния кораб героят от „Моби Дик“ Ишмиъл, както търсят убежище от нея и днес много герои на американски писатели.

Има нещо сходно с тази странна съдба и в биографията на самия Ървинг. Наивността на бленуваното от него бягство сега е очевидна, ала времето е съхранило най-хубавите разкази на Ървинг, в които са

Приказките на Дидрих Никърбокър

набелязани конфликти и днес така актуални за американската литература.

КРАЙ

© 1984 Алексей Зверев

Сканиране и разпознаване: Борис Борисов, 2009

Редакция: NomaD, 2009

Издание:

Уошингтън Тървинг. Къщата с призраците. Новела и легенди

Второ издание

Издавателство „Отечество“, София, 1984

Съставител и редактор: Огняна Иванова

Художник: Светлана Йосифова

Художествен редактор: Венелин Вълканов

Технически редактор: Методи Андреев

Коректор: Мая Лъжева

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/12197>]